

﴿هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ﴾

(بقره / ۱۸۵)

تَفْسِيرُ حَمْدِك

جلد دوم: چهره‌ی عشق
(تفسیر سوره‌ی حمد / آیه‌ی ۱)

نویافته‌هایی از مفهوم، معنا، مصداق، نور،

حکم، عظمت، آثار، تفسیر و تأویل:

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾

(مد ظله العالی)

حضرت آیت الله محمد رضا نکونام

تفسیر هدی / جلد دوم

(تفسیر سوره‌ی حمد - چهره‌ی عشق)

(مد ظله العالی)

◆ حضرت آیت‌الله محمدرضا نکونام

سرشناسه: نکونام، محمدرضا، ۱۳۲۷-
عنوان و نام پدیدآور: تفسیر هدی (جلد دوم) / محمدرضا نکونام.
مشخصات نشر: اسلام‌شهر: انتشارات صبح فردا، چاپ اول: ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: ۱۵۰ ج.
شابک دوره: ۲ - ۰۷ - ۹۷۳۴۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸
شابک ج ۲: ۱ - ۵۴ - ۶۴۳۵ - ۶۰۰ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
یادداشت: ج ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا)
یادداشت: کتابنامه.
مندرجات: ج ۲. چهره‌ی عشق: تفسیر بسمله ...
مندرجات: ج ۱. درآمدی بر تفسیر و تأویل: چیستی و چرایی ...
مندرجات: ج ۳. چهره‌ی حق تعالی: ...
مندرجات: ج ۴. چهره‌ی بندگان: اصناف چهارگانه ...
موضوع: تفاسیر شیعه - قرن ۱۴
موضوع: قرآن - تفسیر سوره‌ی حمد
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱۹۸ ت ۷ ۷۸ BP
رده‌بندی دیوبندی: ۱۷۹/۲۹۷
شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۲۸۰۱۵۴

ناشر: صبح فردا محل چاپ: نقش گستر
نوبت چاپ: اول تاریخ چاپ: ۱۳۹۲
شمارگان: ۳۰۰۰ قیمت: ۲۲۰۰۰۰ ریال
تهران - اسلام‌شهر - نسیم‌شهر - وجیه‌آباد
دوازده‌متری جواهرزاده - پلاک ۳۶
کدپستی: ۳۷۶۹۱۳۸۵۷۵
تلفن مرکز پخش: ۰۲۵ ۳۲۹۰ ۱۵۷۸
www.nekoonam.com
www.nekounam.ir
ISBN : 978 - 600 - 6435 - 54 - 1
شابک دوره: 2 - 07 - 7347 - 600 - 978

حق چاپ برای مؤلف محفوظ است

فهرست مطالب

پیش‌گفتار ۱۵

فصل یکم: دهش عشق

تفسیر و تأویل: (ب) ۲۳

معنای باء ۲۵

بای فتح ۲۶

نور و حکم باء ۲۷

متعلق باء ۳۰

چهره‌ی عشق ۳۶

نقطه‌ی باء ۳۷

فصل دوم: بلندای عشق

تفسیر و تأویل: (اِ سَم) ۴۱

اسم هستی و پدیده‌های آن ۴۳

همزه‌ی اسم ۴۳

اصل بودن اسم ۴۴

۴۴ اشتقاق اسم

۵۰ بلندای اسم

۵۳ وصف بودن اسم

۵۵ لحاظ سه‌گانه‌ی اسم

۵۹ اطلاق اسم

۶۳ شواهد روایی اسم الهی بودن «اسم»

۷۸ دو تعیین اسم

۸۱ تفاوت اسم با الله

۸۵ ضرورت ذکر اسم

فصل سوم: ذکر عشق

۸۵ تفسیر و تأویل: (الله)

۸۹ تقدم الله بر تمامی اسما

۹۰ انحصار «الله» در نام خداوند

۹۲ اصل موصوفات

۹۳ حفظ حرف تعریف در ندا

۹۳ اسم بدون نقطه

۹۴ معنای الله

۹۶ اسم جامد

۹۸ ذکر اهل بلا، فنا و عشق

۱۰۰ ذکر «هو الله»

۱۰۱ رقم ذکر الله

۱۰۳ مراتب ذکر

۱۰۶ ذکر جمعی

۱۰۶ هدف معنوی ذکر

۱۰۶	ذکر خفی و بلاخیز
۱۰۸	ذکر هیبت
۱۰۹	لحاظ بسیط و ترکیب ذکر الله
۱۱۰	ذکر اللهم
۱۱۱	ذکر اله
۱۱۳	جمع میان الله و اله در تهلیل

فصل چهارم: مرحمت عشق

۱۲۳	تفسیر و تأویل: (الرَّحْمَن)
۱۲۵	اسم ذاتی الرحمن
۱۲۶	جایگاه الرحمن
۱۲۷	معناشناسی الرحمن
۱۳۴	چهره‌ی الرحمن در قرآن کریم
۱۴۲	تفاوت رحمت و نعمت
۱۵۲	تفاوت رحمت حق و خلق
۱۵۳	شیوه‌ی انس با الرحمن
۱۵۵	آثار ذکر الرحمن

فصل پنجم: زیبایی عشق

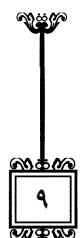
۱۵۹	تفسیر و تأویل: (الرَّحِيم)
۱۵۹	اسم فیض ثابت الهی
۱۶۰	لوازم معنایی رحیم
۱۶۶	چهره‌ی الرحیم در قرآن کریم
۱۷۸	ارحم الراحمین
۱۷۹	آثار ذکر الرحیم

فصل ششم: ماجرای عشق

- تفسیر و تأویل: (الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ۱۸۷
- رحمت الهی نهاد بسم الله ۱۸۷
- چینش مهندسی دو واژه‌ی رحمتی ۱۸۸
- تکرار رحمت در بسم الله ۱۹۰
- جمع تمام پدیده‌های هستی ۱۹۱
- تخلیق رحیمی ۱۹۲
- فرهنگ رحمتی قرآن کریم ۱۹۲
- نظام‌مند بودن رحمت الهی ۱۹۴
- پی‌آمدهای دوری از فرهنگ مرحمتی قرآن کریم ۱۹۵
- ایمان؛ مرهون رحمت الهی ۲۰۳
- شادمانی؛ میوه‌ی رحمت الهی ۲۰۵
- ریشه‌ی خشونت و درشتی ۲۰۷
- مهارت راستی و درستی ۲۱۲
- حیات؛ بستر مرحمت ۲۱۴
- آگاهی؛ ماده‌ی مرحمت ۲۱۵
- حرکت؛ نتیجه‌ی حیات و آگاهی ۲۱۵
- همه خواهانی پدیده‌ها ۲۱۶
- محبت مجرد و خواسته‌ی مادی ۲۱۷
- حرکت‌های غیر موازی و تصادم ناسوتی ۲۱۷
- حرکت موزون و رقص پدیده‌های طبیعی ۲۱۸
- محبت و گرم‌مزاجی ۲۱۸
- انس و محبت ۲۱۹
- ناسوت؛ کوره‌ی محبت ۲۱۹

۲۲۰	ناسوت؛ کوره‌ی خودشوی
۲۲۰	محبت؛ آتشفشان صفات ذاتی
۲۲۱	امر عالی و برتر؛ مطلوب محب
۲۲۲	تفاوت متعلق محبت و عشق
۲۲۳	تفاوت هوس و عشق
۲۲۳	هوس و سادیسیم
۲۲۴	یافت دل؛ نقطه‌ی شروع عاشقی
۲۳۴	آیه‌ی محبت
۲۳۷	حضرت عشق
۲۳۷	ابتهاج عشق
۲۳۸	وصول به ذات عشق (عشق وجودی)
۲۳۹	عشق ایجادی
۲۴۰	حق عشق
۲۴۰	عشق حق
۲۴۱	عشق حقی و خلقی
۲۴۳	نفی طمع؛ مسیر وصول به عشق
۲۴۴	جمود؛ بزرگ‌ترین مانع عشق
۲۴۵	صفای عشق و پایان‌ناپذیری آن
۲۴۶	حرکت دورانی عشق
۲۴۸	آشکاری عشق
۲۴۹	درد و عشق
۲۴۹	حبّ دنیا
۲۵۰	مقام جمعی عشق؛ عالی‌ترین مرتبه‌ی عشق خلقی
۲۵۰	عاشق فارغ

۲۵۱	تبادل عشق.....
۲۵۲	اقتضات طبیعی متناسب با عشق.....
۲۵۳	اقتضات ربوبی و تجانس روح‌ها با عشق.....
۲۵۴	نگاه به عشق.....
۲۵۵	صاحب عشق.....
۲۵۵	نور و غنای عشق.....
۲۵۵	اندیشه‌ی عشق.....
۲۵۶	حق‌بینی عشق.....
۲۵۶	پدیده‌ها؛ میوه‌ی یک عشق.....
۲۵۷	عشق بی‌عار.....
۲۵۸	حالات عشق.....
۲۵۹	عشق اتحادی میان نفس و بدن.....
۲۵۹	عشق و وحدت دو روح.....
۲۶۲	پایان‌ناپذیری عشق.....
۲۶۳	اثرپذیری معشوق.....
۲۶۴	اتحاد و وحدت عشق.....
۲۶۷	انحصار عشق وحدتی به حق تعالی.....
۲۶۸	تماشای عشق فعلی حق تعالی.....
۲۶۹	معرکه‌ی حلول و وحدت.....
۲۶۹	دو صبغه‌ی آدمی.....
۲۷۰	ترتیب و ترتب مراحل عشق در رشد، نه فعلیت.....
۲۷۱	صداقت عشق.....
۲۷۴	صدق و مراحل عشق.....
۲۷۶	دو پایه‌ی صدق.....

۲۷۷ موانع صدق
۲۷۷ مرز آزادی و صدق
۲۷۹ ظهور صدق حقیقی و واقعی
۲۸۰ عشق در انحصار ولی الهی
۲۸۱ بغض و عشق
۲۸۱ رابطه‌ی تابع و متبوعی اسما با عشق
۲۸۲ ملاک صدق عشق
۲۸۲ محبت و دردمندی
۲۸۳ اعطایی بودن عشق
۲۸۴ عشق و فنا
۲۸۴ عشق و ولایت
۲۸۴ عشق و انقیاد
۲۸۵ عشق و قطع طلب
۲۸۵ عشق و اولیای مفرد
۲۸۶ عشق و اشک داغ
۲۸۶ بلا و ولا
۲۸۷ خون محبوبان؛ بهای عشق ذاتی
۲۸۷ عاشق حق؛ دوستدار واقعی مردم
۲۸۹ ظاهر عاشق
۲۸۹ کتمان عاشق
۲۹۱ عشق و رفع وسوسه
۲۹۱ عشق و لذت خدمت
۲۹۲ عشق و خوراکی‌ها
۲۹۳ عاشق و پایبندی به شریعت
۲۹۴ همه عشق

۲۹۵ مراحل عشق
۲۹۶ غربت و مظلومیت عشق
۲۹۸ عشق؛ قطع غمباد نداشته‌ها
۲۹۹ قمار عشق
۳۰۰ ختم ناسوتی عاشقی
۳۰۰ نیکونگری عاشق
۳۰۱ عزت عاشق
۳۰۱ مقام جمع عاشق
۳۰۳ نشانه‌های عشق
۳۰۴ مراتب عشق
۳۰۶ طریق عاشقی

فصل هفتم: تمامیت عشق

۳۱۹ تفسیر و تأویل: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)
۳۱۳ تنها ذکر شروع
۳۱۶ ذکر تمام
۳۱۸ ذکر خاص
۳۱۹ ذکر جلب عنایت و توفیق خاص
۳۲۱ برترین آیه
۳۲۱ اسمای اولی ذاتی و طلسم طلسمات
۳۲۲ کلید گنج‌های عرش
۳۳۲ اعجاز پنهانی در عین آشکاری بسم‌الله
۳۳۳ حکمت استحباب بلندگفتن بسم‌الله در نماز
۳۳۵ ترویج فرهنگ بسم‌الله
۳۳۵ آثار و برکات ذکر بسم‌الله

فصل هشتم: نگین عشق

- تفسیر و تأویل: (وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ۳۵۷
- تفاوت آشکار و پنهان بسم‌الله‌های قرآن کریم ۳۴۱
- إنَّه بسم الله ۳۵۱
- نکات برجسته‌ی آیات شریفه ۳۵۳
- رحمت سلیمانی و برخورد با قانون‌شکنان ۳۶۷
- رحمت سلیمانی و اعلان جنگ ابتدایی ۳۷۲
- فرهنگ محبت و عشق انبیای الهی ۳۷۵
- حدود محبانه و زندگی‌بخش ۳۸۰
- مسلمان؛ مهرورز مانند خدا ۳۸۴
- سخن پایانی ۳۹۰

* * *

پیش‌گفتار

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾؛ به نام خداوندگاری که رحمت فراگیر و ویژه‌اش همواره بر همگان جاری است؛ آغازگر والا؛ خدای تمام کمال، همیشه فراخ رحمت‌ورز، ویژه مهرپرداز.

جلد دوم «تفسیر هدی» به تفسیر و توضیح تک بیت غزل عشق قرآن کریم، کریمه‌ی الهی: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ویژگی دارد.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ضریح زیارت حق است. حق چنان بلند است که نمی‌توان او را به تمامی در آغوش کشید و بنده با زیارت اسمای پنج‌گانه‌ی بسیط این کریمه است که می‌تواند بر جای جای دولت خداوندی بوسه آورد و او را در آغوش گیرد.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ اول اسمای ذاتی و جمله‌ی کامل صفات ربوبی است که هر اسم جمالی و جلالی در ظل دولت آن است.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ نه تنها برای شروع و ورود است، بلکه برای ادامه و نهایت هم هست و تمامی کمال را در خود دارد. هم ذکر کمال است و هم ذکر تمام که مقام جمعی را به کمال و تمامیت داراست. ذکری

که می‌توان تنها به آن بسنده کرد و تخلق و تحقق به آن، وصول و تحقق به تمام خوبی‌هاست که با وصول به آن، نیاز به ذکر دیگری نیست.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ تمام اسم و مسماست و ملاک جاری و شناسه‌ی اندیشه‌ی مکتب اهل بیت علیهم‌السلام است که توحید و ولایت را با هم دارد.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾؛ نگرستن به بلندای قامت جمال پروردگار و توجه به کمال اوست. بلندایی که ﴿الرَّحْمَنُ﴾ آن کمال اقتدار است و جمال و جلال را با هم دارد و قوام و ایستادگی لازم آن است و ﴿الرَّحِيمِ﴾ آن، مقام وصول عینی به تمامیت است و مرحمت، مهربانی، محبت، عطف، پاک‌ی، طهارت، لطافت، انس، آراستگی و عشق را همراه دارد. ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ شعار تحول و تلاش عاشقانه و بانشاط است که هرگونه خمودی، انزوا و سستی را نفی می‌کند که عشق جز حرکت، سیر، حرارت و نشاط نیست.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ بلندای سیر ظهوری مؤمن و نهایت سلوک او و نمای قرب الهی و تابلوی وصول به حق تعالی است. ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ پلاک اسلام و ملاک تمامی احکام است. این بدان معناست که تمام اسلام در همین عنوان خلاصه شده است و با این وزن می‌توان پیرایه‌های دینی را بازشناخت.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ شعار عاشقی است. شعار نفی خشونت است. شعار ولایت و توحید محض است. کسی که کم‌ترین خشونت در گفتار و کردار خود داشته باشد از ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ بیگانه و با

الفبای دین و ملاک آن ناآشناست، با این همه، چگونه آهنگ استنباط حکم دینی را دارد؟!

کسی می تواند به ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ وصول یابد که مشق محبت نماید و تلاش کند با همه مهربان باشد و با خود شرط می نماید با همه نرم خو و پرمهر رفتار کند. محبتی که به او نرمی، پویایی و حرکت می دهد بدون آن که تجاوز و فساد داشته باشد. او برای پاکی، طهارت و صفا برپا می خیزد. صفایی که اقتدار و قوام را با خود دارد و کم ترین سستی و ضعف در آن نیست. حتی ضعف مالی و فقر را - که از عوامل خشونت زاست - از خود دور می دارد تا هر روز خود را به سلامت بگذراند و با حفظ سلامت خود از سعادت نصیب برد. او از هر چیزی راضی است و شعار او سلام است و می داند سلامت بدون آگاهی و اقتدار ممکن نیست و مهربانی و عشق نیاز به انصاف و صدق دارد؛ پس هر چه ناراستی است از خود دور می سازد. او می داند عشق بدون تمامیت ممکن نیست و بر آن است تا تمامی صفات پروردگار را در خود محقق سازد و به تمام اسمای الهی وصول داشته باشد و نیز می داند عشق اگر به ذات حق تعالی نباشد تنها محبت است؛ بنابراین در کمین می نشیند تا عنایت خاص خداوندی را برای تحقق آن جلب کند. عشق بدون شناخت پروردگار و وصول به ذات حق تعالی ممکن نیست؛ همان طور که در دعای مشهور غیبت آمده است:

«اللهم عرّفني نفسك فإنك إن لم تعرّفني نفسك لم أعرف

نبيك. اللهم عرّفني نبيك فإنك إن لم تعرّفني نبيك لم أعرف

حَجَّتَكَ. اللَّهُمَّ عَرَّفَنِي حَجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِن لَّمْ تَعَرَّفَنِي حَجَّتَكَ

ضَلَلْتُ عَنِ دِينِي»^۱.

نبی و ولی هر دو واسطه‌ای از ناحیه‌ی خداوند هستند و آن که اصل است تنها خداست و با شناخت حق تعالی است که شناخت تمام شکل می‌گیرد. البته چهارده معصوم علیهم‌السلام که کمال اولیای الهی می‌باشند به سبب گستردگی که دارند جایی و چیزی را نیست که فرا نگرفته باشند، بنابراین وصول به تمامی پدیده‌ها ناچار به شناخت آنان باز می‌گردد. با تحقق به اسمای الهی است که بنده می‌تواند همگون و همراه خداوند شود تا به کمال تمام رسد.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ تنها آیه‌ای است که در ابتدای تمام سوره‌های قرآن کریم - به جز سوره‌ی توبه - و نیز در نامه‌ی حضرت سلیمان آمده است. آیه‌ای که بسیاری با غفلت تمام از آن می‌گذرند. چه بسیار کسانی که آن را بر سردر خانه‌ی خود نصب کرده‌اند یا در ابتدای کتاب خویش آورده‌اند؛ اما بی‌خبر از محتوای عاشقانه‌ی آن‌اند.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ذکر شروع است. شروعی که رنگ الهی دارد و با دیده‌ی عشق به تمام پدیده‌ها می‌نگرد و زیبایی‌های هستی را به تماشا می‌نشیند.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ در میان تمامی ادیان الهی بوده و کامل‌ترین اسم الهی است که تمام حقایق در آن است؛ اگرچه باید تصویری صحیح را از آن داشت.

۱. کافی، ج ۱، ص ۳۳۷.

ما در فصل‌های هشت‌گانه‌ی این کتاب بر آنیم تا نویافته‌ها را به نوشته‌ی بنان و نوگفته‌ها را به رشته‌ی بیان آوریم. مطالبی که جایگاه و عظمت **«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»** را در اندازه‌ی گفتار خود می‌نمایاند. **«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»** از چند ناحیه قابل پی‌گیری و بحث است: نخست، بحث‌های ادبی، معناشناسی و علمی آن، و دیگر بحث‌های ربوبی و معرفتی که از مقوله‌ی علم نیست، اما می‌توان آن را به صورت کلی - نه به صورت موردی و جزئی - تحت اصول و قواعد علمی رایج درآورد.

در این جلد از آثار، خصوصیات و ثمرات تخلقی، اتصافی و ربوبی و نیز احکام آیه‌ی شریفه‌ی **«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»** و روش استفاده از آن بحث می‌شود. معارفی که مشکل‌گشای جان انسان و مداوا کننده‌ی مشکلات روحی روانی آدمی است. مشکلاتی که تنها با ورود به ساحت انشایی این کریمه‌ی آسمانی برطرف می‌گردد. برای استفاده‌ی ربوبی از این آیه‌ی شریفه ابتدا باید مفهوم و معنای آن را باز کرد تا بتوان آن را به صورت انشایی آورد، نه با لحاظ حکایت و اخبار. ورود به بارگاه با عظمت انشای این آیه است که ما را برای استفاده از معنا، آثار و حکم این کریمه‌ی الهی آماده می‌سازد. ورودی که جز از مسیر درک تصور صحیح معنای آن دست نمی‌دهد. بعد از آن است که می‌توان عروجی داشت و صفایی یافت و دل را برای ضیافت خدای عشق و مهربانی آماده ساخت. جلد حاضر چگونگی این میهمانی و آداب برپایی آن را بیان می‌دارد و بر آن است تا خواننده‌ی محترم را اسم به اسم با اسمای پنج‌گانه‌ی **«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»** همراه سازد و با حل ناهمواری‌های فهم معنای آن،

شیوه‌ی وصول و تحقق به آن را آموزشی و مدرسی نماید و با بررسی‌های روان‌شناختی، چگونگی عاشق شدن و مسیر عاشقی و تمامی چهره‌ی عشق را تبیین نماید و دقایق و لطایف آن را در فصل‌های هشت‌گانه‌ی این جلد بیاورد. نوشته‌ی یاد شده طریق بندگی و شیوه‌ی ارتباط با خداوند را توضیح می‌دهد و شروع عاشقی و بندگی را ورود به رمز و رازهای «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» می‌داند و آن را «چهره‌ی عشق» می‌داند. با مطالعه‌ی این جلد به نیکی دانسته می‌شود چرا «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» مهم‌ترین آیه‌ی قرآن کریم است. آیه‌ای که در ابتدای هر سوره - به جز سوره‌ی براءت - آمده و معنا و آثار هر مورد آن با دیگری متفاوت است و به هیچ وجه تکراری در آن نیست.

ما در این کتاب هم از تفسیر «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» می‌گوییم که وصف معنا و مفهوم است و هم از تأویل آیه‌ی مبارکه که بررسی مصداقی آن است و طریق وصول به «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را نشان می‌دهد. وصولی که با دانش ادبیات، منطق، کلام، فلسفه و عرفان به دست نمی‌آید، بلکه نیاز به انس و قرب و عشق به این کریمه‌ی الهی و وصول نوری ربوبی دارد؛ نه حصول صوری علمی. طریقی که در وصف آن آمده است: «لیس شیء أبعد من عقول الرجال من تفسیر القرآن»^۱.

فهم «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» تنها با عقل خشک به دست نمی‌آید، بلکه نیاز به انس، صفا و قرب دارد تا این کلید گنج‌های عرش را قابل فهم سازد و رمز و کدهای گشایش آن را بنماید. حقیقتی که حی، زنده و حکیم است و تمامی اوصاف الهی را در خود دارد و حقایق آن به صورت فعلی

۱. أحمد بن محمد بن خالد برقی، المحاسن، ج ۲، ص ۳۰۰.

در پهنه‌ی پدیدارها نمودار است. حقایقی که از طریق انس با قرآن کریم و هر یک از آیات آن به دست می‌آید. باید توجه داشت هر آیه طریقی خاص برای انس می‌طلبد. کسی که بتواند با این آیه‌ی شریفه انس بگیرد، این کریمه‌ی الهی به صورت هوشمند با وی ارتباط برقرار می‌کند و دریای معارف را بر قلب آن مونس دل‌چاک جاری می‌سازد. وی کافی است ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ بگوید تا آیه‌ی شریفه شناسه و رمز کاربری او را شناسایی کند و به وی اجازه‌ی ورود به بارگاه عظمت معنایی و حقایق ربوبی خود دهد. این هوشمندی چنان شگرف است که گاهی کسی به ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ سوره‌ای اجازه‌ی ورود می‌یابد، اما به «بسم الله» سوره‌ی دیگر اذن داده نمی‌شود. هر بسم الله نیاز به انسی خاص و قربی ویژه برای ورود دارد. ورودی که بدون داشتن صفا، صدق و انصاف ممکن نیست. صدقی که سبب شود هر کسی خود باشد و کارویژه‌ی خود را انجام دهد؛ نه آن که نقش ریا، سالوس و نفاق زند.

در میان سوره‌های قرآن کریم، ورود به بسم الله سوره‌ی حمد از جایگاه برتری برخوردار است و فتح آن سخت‌تر و صعوبت‌تر است. ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ سوره‌ی حمد که آن را قرآن دوم و مثنایی می‌گویند، مهم‌ترین بسمله‌ی قرآن کریم است. آیه‌ای که تمامی قرآن کریم و وحی الهی را در خود جای داده؛ از این رو «مثنایی» است؛ یعنی دوره‌ای کامل از وجود و از قرآن کریم و از سوره‌ی حمد است و عنوانی است که تمامی هستی و پدیده‌های آن و نیز تمامی قرآن کریم در آن است؛ به گونه‌ای که با دریافت آن، نیازی به هیچ آیه‌ای دیگر نیست و تمامی قرآن کریم شرح همین آیه و ظهور و تنزیل آن است. کسی این معنا را درک می‌کند که بتواند

با این آیه‌ی شریفه انس یابد؛ به‌گونه‌ای که این کریمه، خود را به او در خواب یا بیداری بنمایاند. باید آن را گفت و بارها گفت و در هر گفتن، سیری تمام در همه‌ی پدیده‌ها داشت و هر پدیده‌ای را از آینه‌ی آن به تماشا نشست. ذکری که تکرار بر نمی‌دارد و هر تماشایی تکرار پدیده‌های گذشته نیست؛ چراکه هستی مانند آب در جریان است و لحظه به لحظه نو و تازه می‌شود و سیر در آن مانند شنا در آب دریایی است که هر بار آبی تازه از بدن آدمی می‌گذرد.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ نزدیک‌ترین راه وصول کامل و لقای حقیقی است که هیچ‌ذکری به آن نمی‌رسد و تمامی سیر نزول و صعود و از فعلیت تا سعادت و لقای ذاتی و نیز تمامی وحی الهی را در بر دارد و اسمای مبارک حیاتی، بدوی و فتحی در آن چیده شده است.

از موارد کاربرد این آیه‌ی شریفه به عنوان «ذکر»، رفع مشکلات بزرگ به صورت فوری و ویژه است؛ به‌گونه‌ای که اگر کسی در کار خود درمانده و مستأصل شده باشد، چنانچه به این ذکر، با معرفت و ارادت پناه برد، مشکل وی برطرف می‌گردد؛ بدون آن که به هیچ‌دعا و ذکر دیگری نیاز داشته باشد. ما آثار ذکر قرار دادن این آیه را در کتاب حاضر توضیح داده‌ایم.

امید است نوشتار پیش رو گامی پیشرو برای شناخت شعار ایمانی ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ باشد که فرهنگ مسلمانی را بیان‌گر است. و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین